

Examen VWO

2018

tijdvak 1
woensdag 16 mei
9.00 - 12.00 uur

maatschappijwetenschappen

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 29 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 69 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.

Als er bijvoorbeeld twee redenen gevraagd worden en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1 Arib vraagt haar Kamer om bezinning

Bij deze opgave hoort tekst 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

De Kamer moet zich bezinnen op het gebruik van haar formele middelen. Dat vindt Tweede Kamervoorzitter Khadija Arib. Volgens haar dreigen de 'instrumenten' van de Kamer hun effectiviteit te verliezen als ze te vaak worden gebruikt. Arib vindt dat een onwenselijke situatie en zij is niet de enige (tekst 1).

Lees tekst 1.

De trend dat de Tweede Kamer een aantal van haar formele middelen steeds vaker inzet zou van invloed zijn op het werk van de Kamer. Het werk van de Kamer omvat drie taken, een daarvan is de beleidsbepalende taak.

- 2p 1 Welke andere taak van de Kamer wordt beïnvloed door de trend om steeds meer schriftelijke vragen te stellen? Leg ook uit wat een gevolg kan zijn voor het uitvoeren van die taak.

Zie de regels 40 tot en met 44 van tekst 1.

In de regels 40 tot en met 44 staat dat oppositiepartij SP van elke misstand in elk verzorgingstehuis openbaar maakt dat ze het bestaan ervan slecht of schandelijk vindt. Daar kan ze verschillende motieven voor hebben.

- 2p 2 Geef twee motieven die voor de SP een rol zouden kunnen spelen om die misstanden aan de kaak te stellen. Eén ideologisch-inhoudelijk motief en één ander politiek motief.

Zie de regels 48 tot en met 68 van tekst 1.

Er worden nu veel meer moties ingediend dan vroeger. Vroeger bezorgde een motie een minister knikkende knieën, volgens Kamervoorzitter Arib. Daarmee bedoelt ze dat ministers vroeger een beetje bang waren voor moties.

- 2p 3 Leg uit waarom ministers vroeger een beetje bang waren als er in de Kamer een motie werd ingediend en waarom dat nu minder het geval is. Gebruik in je uitleg een gegeven uit tekst 1.

De verhouding van de regering met de Kamer kan gekarakteriseerd worden als monistisch of als dualistisch. Het Nederlandse politieke stelsel heeft zowel kenmerken van monisme als van dualisme.

- 3p 4
- Geef een kenmerk van het Nederlandse politieke stelsel dat past bij monisme.
 - Geef een kenmerk van het Nederlandse politieke stelsel dat past bij dualisme.
 - Leg uit of het niet serieus nemen van moties door de regering (regel 55-56) beter past bij monisme of beter past bij dualisme.

Opgave 2 Juridische aanpak jihadi's

Bij deze opgave horen de teksten 2 en 3 uit het bronnenboekje.

Inleiding

In januari 2016 gaf strafrechter Jan van der Groen een interview aan NRC Handelsblad, waarin hij zijn twijfel uitte over de effectiviteit van straffen voor jihadisten. De jihadisten waar deze opgave over gaat zijn mensen die naar Syrië willen vertrekken om daar IS te steunen of die van plan zijn om uit naam van IS een aanslag te plegen. Van der Groen is vice-president van de Rotterdamse rechtbank en gespecialiseerd in terrorismezaken. In 2013 veroordeelde hij twee Nederlanders die naar Syrië wilden vertrekken.

Van der Groen stemde bij uitzondering in met het geven van een interview aan NRC Handelsblad. Hij wil zich niet uitspreken over specifieke zaken maar wel over terrorismerechtspraak in het algemeen. In tekst 3 staat een aantal vragen van de redacteur van NRC Handelsblad met de antwoorden van rechter Van der Groen.

Lees de regels 1 tot en met 26 van tekst 2.

De rechter twijfelt aan de effectiviteit en zinvolheid van de straffen die jihadisten krijgen. Of een straf zinvol en effectief is, kun je pas beoordelen als je weet welk doel met die straf nagestreefd wordt. Soms kun je aan de keuze van de straf zien welk doel er mee nagestreefd wordt. Dat is bijvoorbeeld het geval bij de programma's die de reclassering heeft voor drugsverslaafden, dieven en geweldplegers (zie de regels 18-21). Met al deze drie programma's wordt eenzelfde doel nagestreefd.

- 2p 5
- Leg uit welk doel van straffen met deze drie programma's van de reclassering, die vermeld worden in de regels 18 tot en met 21, nagestreefd wordt.
- 2p 6
- Leg van twee doelen van straf uit dat die wel gerealiseerd kunnen worden als Nederlanders die naar Syrië willen vertrekken, veroordeeld worden tot gevangenisstraf.

Zie de regels 8 tot en met 26 van tekst 2.

De reclassering richt zich onder meer op hulp aan verdachten en ex-gedetineerden. Uit haar doelstelling blijkt dat de reclassering daarmee een maatschappelijk belang wil dienen.

- 3p 7
- Welke taak van de reclassering is in dit tekstgedeelte te herkennen?
 - Leg uit dat met deze taak ook aan de doelstelling van de reclassering gewerkt wordt.

Lees de regels 27 tot en met 39 van tekst 2.

In dit tekstgedeelte wordt gesproken over een enkelband. Een enkelband bevat een zendertje waarmee op elk tijdstip gecontroleerd kan worden waar de drager zich bevindt. Een enkelbandmaatregel wordt vaak gecombineerd met huisarrest.

Maatregelen om criminaliteit te bestrijden kunnen passen in een meer preventief beleid of in een meer repressief beleid.

- 3p 8
- Geef eerst een omschrijving van preventief beleid en een omschrijving van repressief beleid. Leg vervolgens uit dat de enkelbandmaatregel, ondanks zijn preventieve werking, toch een typisch voorbeeld is van repressief beleid.

Een onderzoeker stelt voor om een kwantitatief onderzoek te doen naar het effect van de enkelbandmaatregel op het gedrag van jihadisten die naar Syrië willen reizen.

- 3p 9
- Formuleer een hypothese bij de onderzoeksvraag ‘Wat is het effect van de enkelbandmaatregel op jihadisten?’
 - Geef aan wat daarbij de afhankelijke variabele en wat de onafhankelijke variabele is.

Een kwantitatief onderzoek naar het effect van de enkelbandmaatregel op jihadisten levert problemen op omdat de populatie klein is en omdat er geen controlegroep is. Stel dat een onderzoeker er voor kiest om, in plaats van een kwantitatief onderzoek, een kwalitatief onderzoek uit te voeren met de onderzoeksvraag ‘Wat is het effect van de enkelbandmaatregel op jihadisten?’

- 2p 10
- Welke onderzoeksmethode zou de onderzoeker kunnen gebruiken om gegevens te verzamelen?
 - Welk voordeel heeft een kwalitatieve opzet in vergelijking met een kwantitatieve opzet bij deze onderzoeksvraag?

Syriëgangers worden aangeklaagd voor betrokkenheid bij terroristische organisaties. Om te achterhalen waarom mensen deze wet overtreden kan gekeken worden naar pullfactoren zoals avontuur, sensatie en het nastreven van religieuze doelen. Ook kan vanuit sociologisch-criminologische theorieën gekeken worden naar pushfactoren. Sociologisch-criminologische theorieën geven structurele en (sub)culturele verklaringen voor crimineel gedrag en criminaliteit.

- 3p 11
- Geef een structurele verklaring waarom veroordeelde Syriëgangers de wet overtraden.
 - Geef een (sub)culturele verklaring waarom veroordeelde Syriëgangers de wet overtraden.
 - Geef aan bij welke benaderingswijze (invalshoek) van maatschappijwetenschappen elk van beide verklaringen aansluit.

Lees de regels 40 tot en met 61 van tekst 2.

- 3p 12
- Wat houdt het dilemma van de rechtsstaat in?
 - Leg uit dat dit dilemma van toepassing is op het gebruik van de ambtsberichten van de AIVD in tekst 2.

Zie tekst 2.

Absolute en relatieve rechtvaardigingstheorieën hebben een verschillende visie op het rechtvaardigen van straf.

- 3p 13
- Leg met behulp van twee citaten uit tekst 2 uit of de opvatting van rechter Van der Groen beter aansluit bij de absolute rechtvaardigingstheorieën of bij de relatieve rechtvaardigingstheorieën.

Lees tekst 3.

Ons rechtssysteem kan alleen maar functioneren als er voldoende draagvlak is in de maatschappij. De maatschappij verandert voortdurend. Rechters laten zich niet leiden door de veranderende publieke opinie maar het recht in Nederland beweegt wel mee met maatschappelijke veranderingen.

- 2p 14
- Leg uit hoe maatschappelijke veranderingen in Nederland toch kunnen doorwerken in de rechtspraak zonder dat rechters zich laten leiden door de publieke opinie.

Zie de regels 26 tot en met 63 van tekst 3.

In dit tekstgedeelte gaat het gesprek over rechten die verankerd zijn in artikel 7 van de Grondwet en artikel 10 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM).

- 2p 15
- Geef een citaat uit de regels 26 tot en met 63 van tekst 3 dat betrekking heeft op de inhoud van artikel 7 van de Grondwet. Leg je keuze uit.
 - Geef een citaat uit de regels 26 tot en met 63 van tekst 3 dat betrekking heeft op de inhoud van artikel 10 van het EVRM. Leg je keuze uit.

Opgave 3 Gepersonaliseerde media

Bij deze opgave hoort tekst 4 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Meningen van mensen zouden in toenemende mate bepaald worden door onpersoonlijke algoritmes op internet. Op basis van analyses van het zoekgedrag van de internetgebruikers geven gepersonaliseerde media steeds meer informatie die aansluit bij de mening van die gebruiker. Mensen zouden daardoor leven in een 'informatiebubble' die hen afschermt van andere meningen, waardoor polarisatie en wederzijds onbegrip zouden toenemen. Tekst 4 verscheen op de website StukRoodVlees (SRV). De website is opgezet om vanuit academisch onderzoek een tegenwicht te geven aan vluchtige meningen en ongefundeerde analyses. De veronderstelling dat gepersonaliseerde media verstrekende negatieve gevolgen zouden hebben voor het democratische debat, wordt gerelativeerd in het artikel waarvan tekst 4 een fragment is.

- 2p 16 Bij communicatie is altijd sprake van een zender en een ontvanger. Wat is een verschil tussen interpersoonlijke communicatie en massacommunicatie met betrekking tot de zender en wat is een verschil met betrekking tot de ontvanger?

Lees tekst 4.

In een democratie zijn massamedia onder andere belangrijk omdat ze een informatiefunctie vervullen. Volgens tekst 4 zullen gepersonaliseerde media **geen** bijdrage leveren aan een andere functie die de media voor de samenleving vervullen.

- 2p 17 Welke andere functie is dat? Ondersteun je antwoord met een citaat uit tekst 4.

Zie de regels 19 tot en met 37 van tekst 4.

Als de meeste mensen hun informatie gepersonaliseerd ontvangen zoals dit tekstgedeelte schetst, dan wordt een van de doelen van het mediabeleid moeilijk te realiseren.

- 2p 18 Welk doel van het mediabeleid is dat? Leg je antwoord uit.

De commerciële omroepen en de publieke omroep hebben deels verschillende doelstellingen. Bij het streven naar één van die doelstellingen kan het personaliseren van het media-aanbod een belangrijke bijdrage leveren.

- 2p 19 Geef een doelstelling waarin beide soorten omroepen van elkaar verschillen en waaraan het personaliseren van het media-aanbod een belangrijke bijdrage kan leveren. Leg je antwoord uit.

Zie de regels 24 tot en met 33 van tekst 4.

De signalering van het Commissariaat voor de Media komt uit een brief aan de minister. Daarin legt het Commissariaat voor de Media uit hoe het zijn taak het aanstaande jaar van plan was te gaan vervullen.

- 2p **20**
- Geef een taak van het Commissariaat voor de Media.
 - Leg uit dat het in verband met die taak van belang is dat het Commissariaat voor de Media trends in het media-aanbod signaleert.

Zie de regels 33 tot en met 37 van tekst 4.

In de Nederlandse parlementaire democratie bestaat pluriformiteit van informatievoorzieningen en persvrijheid.

- 3p **21**
- Beredeneer vanuit een kenmerk van de parlementaire democratie waarom pluralistische media belangrijk zijn.
 - Beredeneer ook waarom personalisatie de parlementaire democratie kan bedreigen.

Opgave 4 De ebola-epidemie als internationaal vraagstuk

Bij deze opgave horen de teksten 5 en 6 uit het bronnenboekje.

Inleiding

In februari 2014 vond een ebola-uitbraak plaats in West-Afrika, vooral in de landen Guinee, Sierra Leone en Liberia. Ebola is een zeldzame maar ernstige infectieziekte die wordt veroorzaakt door een virus. De ziekte is vernoemd naar de rivier Ebola in Congo, waar het virus voor het eerst in 1976 werd waargenomen. In augustus van 2014 riep de WHO, de Wereldgezondheidsorganisatie van de VN, de uitbraak uit als een 'medische noodsituatie van internationale zorg'. Naar schatting werden ruim twintigduizend mensen door de ziekte getroffen. De epidemie kostte aan 11.300 mensen het leven. In januari 2015 leek de epidemie grotendeels voorbij. Op 31 januari 2015 verscheen van emeritus hoogleraar in de sociale wetenschappen Abram de Swaan een artikel over de gevolgen van de ebola-epidemie voor de wereld. In dit artikel bekritiseerde hij de rol van de WHO en geeft hij aan hoe dergelijke epidemieën in de toekomst voorkomen moeten worden (tekst 5). Wouter Arrazola de Oñate is arts-onderzoeker Sociale (en Commerciële) Determinanten van Gezondheid. Het opiniërend artikel waarvan een deel in tekst 6 staat is van hem. De auteur legt een relatie tussen het uitbreken van de epidemie in de armste landen en de wijze waarop internationale politiek en economie functioneren.

Lees de regels 1 tot en met 34 van tekst 5.

Volgens de Swaan waren de meest getroffen landen – Guinee, Sierra Leone en Liberia – zelf niet in staat de ebola-epidemie te bestrijden. Er is hier sprake van 'state failure' ofwel deze landen zijn te beschouwen als fragiele staten. Het begrip 'staat' omvat vier kenmerken.

- 2p **22** Leg uit aan welk kenmerk van een staat de getroffen landen niet voldoen. Betrek in je antwoord een voorbeeld uit de regels 1 tot en met 34 van tekst 5.

Lees de regels 35 tot en met 106 van tekst 5.

De Swaan stelt in zijn artikel dat het bestrijden van de epidemie belemmerd zou kunnen worden door het dilemma van de collectieve actie.

- 2p **23** – In welk tekstfragment is het dilemma van de collectieve actie te herkennen? Noem de regelnummers.
– Leg uit welke verandering in de politieke besluitvorming een oplossing kan bieden voor het dilemma van de collectieve actie.

Een half jaar na de ebola-uitbraak kwam de WHO, de Wereldgezondheidsorganisatie van de VN, in actie.

- 2p **24** Leg uit bij welke twee doelstellingen van de VN het past dat de WHO optreedt.

Lees tekst 6.

De internationale orde kan beschreven worden vanuit het klassieke beeld maar ook vanuit het post-klassieke beeld. In tekst 6 is een van beide beelden te herkennen.

- 4p **25** Welk beeld van de internationale orde is te herkennen in tekst 6? Leg je antwoord uit en gebruik daarbij twee verwijzingen met regelnummers naar tekst 6.

Opgave 5 Privacy

Bij deze opgave hoort tekst 7 uit het bronnenboekje.

Inleiding

De rubriek nrc.checkt (in nrc.next), controleert uitspraken die in de media verschijnen op hun waarheidsgehalte (nepnieuws). Het betreft meestal uitspraken die relevant zijn in een lopende maatschappelijke discussie. In tekst 7 wordt onderzocht in hoeverre de bewering klopt dat de Europese Unie aan jongeren onder de 16 jaar verbiedt om zonder toestemming van hun ouders gebruik te maken van social media.

Lees de regels 1 tot en met 16 van tekst 7.

Met het communiceren van informatie via massamedia worden verschillende maatschappelijke functies vervuld.

- 3p **26** Welke drie subfuncties van de informatiefunctie zijn te herkennen in de regels 1 tot en met 16 van tekst 7? Licht je antwoord toe en verwijs per subfunctie naar de tekst.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Lees tekst 7.

Het onderzoeken van het waarheidsgehalte van de stelling van de Vlaamse journalist op AD.nl is relevant, omdat op het moment van publicatie een discussie gaande is over het belang van de Europese Unie. De journalist heeft mogelijk een van de journalistieke normen niet correct toegepast.

- 2p 27 – Leg uit welke journalistieke norm de Vlaamse journalist op AD.nl niet correct heeft toegepast.
- Wat betekent de bijdrage van de Vlaamse journalist voor de beeldvorming van de Europese Unie?
- 1p 28 Waarom is het over het algemeen van belang dat een journalist zich aan de journalistieke normen houdt?

Zie de regels 49 tot en met 58 van tekst 7.

Marktontwikkelingen hebben ertoe geleid dat in verschillende media dezelfde artikelen gepubliceerd worden. Dat roept de vraag op waar of bij wie in zo'n geval de uiteindelijke verantwoordelijkheid voor die publicatie ligt. Ook kan het voor media lastiger worden om onderscheidend te blijven.

- 3p 29 – Met welk begrip wordt de marktontwikkeling aangeduid die ertoe leidt dat in verschillende media dezelfde artikelen gepubliceerd worden?
- Waar of bij wie ligt de uiteindelijke verantwoordelijkheid voor publicatie van een artikel?
- Met behulp van welk document beschermen media onder andere hun eigen identiteit?

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.